

Suomalainen haarukassa - Mitä pilapiirros kertoo Suomen historiasta?

Marja Ylönen

Suomalaisen pilahistorian aikana erilaisten aatteiden ja myöhemmin niiden ajajiksi ryhmittyneiden puolueiden välisistä ristiriidoista on siis siirrytty tilanteeseen, jossa vastakkain on enää kaksi maailmankatsomusta. Maalaisten ja kaupunkilaisen, kapitalistin ja työläisen, hallitusvallan ja veronmaksajan, naisen ja miehen väliset ristiriidat ovat väistyneet. Tilalle on tullut markkinatalouden intressejä ajavan ja ihmisen tuottavuudesta riippumattonta tasa-arvoa vaativan maailmankatsomuksen välinen ristiriita.

Poliittisen pilapiirrosvuoston Suomesta kertoma tarina alkaa 1800-luvun loppupuolelta. Silloin kirjapainotaito oli kehittynyt niin pitkälle, että lehdet saattoivat julkaista sivuillaan kuvia. Sanomalehdissä niitä ei vielä nähty, mutta lehdistön osaksi vähitellen vakiintuneet pilalehdet alkoivat käyttää aineistonaan myös piirroksia.

Ensimmäisillä suomalaisilla pilalehdillä, muun muassa 1970-luvulla ilmestyneillä ruotsinkielisellä *Kurrella* ja suomenkielisellä *Velikullalla*, oli vielä melkoisia vaikeuksia kuvituksen kanssa. Puunkaivertaja Viktor Nordlingin kuoltua 1871 kaikki puupinnalle tehtävät kuvat jouduttiin lähettämään Pietariin tai Tukholmaan kaiverrettavaksi. Ensimmäinen kotimainen puupiirroslaitos perustettiin Helsinkiin 1881, ja samalla vuosikymmenellä kirjapainoala alkoi muutenkin kehittyä Suomessa. Sitä edisti myös yleinen vaurastuminen. Tämä kehitys näkyi heti pilalehtien kuvien lisääntymisenä - ja myös niitä julkaisevien pilalehtien lisääntymisenä.

Esikuvat pilalehdille saatiin muualta Euroopasta, jossa litografiateknikka oli innostanut käyttämään kuvia julkaisuissa jo 1830-luvulta alkaen. Ranskassa vuoden 1830 vallankumouksen aikana syntyneen *La Caricature* -pilalehden perustaja Ch. Philippon joutui vallanpitäjien arvosteleminen vuoksi vankilaan, mutta jatkoi poliittisen satiirin juurruttamista uudessa lehdessä jo pari vuotta myöhemmin. Britannian ehkä huomattavin pilalehti *Punch* alkoi ilmestyä 1841. Saksan tärkeimpiä pilalehtiä olivat 1844 perustettu *Fliegende Blätter* ja *Simplicissimus*, joka ilmestyi 1896-1944.

Lähimmät vaikutteet Suomeen tulivat tietenkin Ruotsista. Muun muassa yksi Suomen ensimmäisistä ammattimaisista pilapiirtäjistä, Eric Vasström, kertoo katsoneensa kirjastossa mallia juuri ruotsalaisista pilalehdistä. Ruotsin ensimmäinen pilalehti oli yli 60 vuotta elänyt 1862 perustettu *Söndags-Nisse*.

Ennen 1870-1880-lukuja Suomessa oli toki tehty joitakin satunnaisia pilapiirroksia. Niistä tunnetaan muun muassa P. Liebertin piirros Snellmanista, joka puolustaa *Saimaansa* sensuuria vastaan. Tämä on ilmeisesti ollut irrallinen painate, ei minkään lehden kuvitusta. Myös ylioppilasosakuntien käsinkirjoitetuissa lehdissä oli pilapiirroksia. Uusmaalaisten *Myggan* muun muassa julkaisi Venäjän-vastaisia piirroksia jo 1861, aikana, jolloin ylioppilaat yleensäkin ottivat jyrkästi kantaa niin sanottuun tammikuun valiokuntaan.

Poliittinen pilapiirros on luonteeltaan nimenomaan kantaaottava ja asettaa arvostelunsa kohteen naurettavaan valoon. *Mygganin* Venäjän-vastaiset piirrokset olivat sikäli merkittäviä, että niissä luotiin pohja leimallisesti suomalaiselle poliittiselle pilapiirtämiselle ja sen aiheistolle. Juuri Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton/Venäjän välisiä suhteita käsittelevät piirrokset ovat tyypillisiä suomalaiselle pilakuvastolle, jossa monet muut teemat ovat samoja kuin muissa maissa. Itänaapurin ylivaltaan liittyvä kritiikki kulkee punaisena lankana siinä kertomuksessa, minkä piirrokset Suomesta välittävät. Se on perusteema, joka ei ole hävinnyt kuvastosta vielä 2000-luvullakaan. Sellaiset suomalaiselle kuvastollekin tyypilliset aiheet kuin valtiovallan ja kansalaisen välinen vastakkaisuus, työläisen ja kapitalistin välinen ristiriita ja veroja koskeva kritiikki ovat myös kansainvälisesti pilapiirrosten perusaiheistoa.

Suomalaisille piirroksille tyypillistä on myös ruotsin- ja suomenkielisten välisen kamppailun käsittely. Molemmat

perusaiheet, Venäjä-suhde ja kieliriita, tulivat esiin jo aivan ensimmäisissä suomalaisissa pilapiirroksissa. Ja molemmat kummittelevat kuvastossa edelleen 2000-luvulla. Molemmissa on piirrosten mukaan ollut kyse kamppailusta, jossa on puolustettu oman maan tai kulttuurin arvoa voimaan ja ylemmyyteen perustuvaa ylivaltaa käyttävää tahoa vastaan. Kumpaankin on liittynyt suomalaisen nöyryyden ja ruotsalaisen/venäläisen itsekkyyden ja häikäilemättömyyden arvostelu.

Pilalehdistä poliittiset piirrokset siirtyivät lähes kokonaan sanomalehtiin 1950-luvulla. Jo 1910-luvulla ensimmäiset sanomalehdet julkaisivat piirroksia, mutta pilalehdet säilyivät silti vielä pitkään piirrosten pääasiallisena näyttämönä.

Mykkä historia

Pilapiirros ei tietenkään ilmestyessään käsittele historiallisia asioita, vaan kommentoi päinvastoin tapahtumia melkein reaaliajassa. Piirrosten muodostama kuvasto sen sijaan kertoo jälkepäin tarkasteltuna siitä, miten päiväkohtaisiin asioihin on niiden tapahtuma-aikana reagoitu. Tällaisena pilakuvien kertoma historia on kuitenkin mykkää historiaa: onnistunut pilapiirros sanoo asiansa jättämällä sen sanomatta. Piirroksen merkitys syntyy vasta lukijan mielessä sen ajankohtaistiedon avulla, mikä hänellä on siellä valmiina. Jälkepäin katsottuna useimmat pilapiirroksiset jäävät käsittämättömiksi, ellei niiden tulkitsija tunne tarkasti niitä kuvan julkaisuajankohdan tapahtumia, joihin piirros aina viittaa.

Pilahistoria on vastakkaisuuksien, vikojen, puutteiden ja vääränä nähdyin toiminnan historiaa. Kuvasto kertoo siitä, mitkä ryhmät kulloisenakin aikana ovat yhteiskunnassa kamppailleet keskenään ja mitä puutteita ne ovat toisissaan nähneet. Pilapiirros arvostelee asioita liioitellusti ja pelkistetyksi vain omasta näkökulmastaan. Se ei selittele eikä esitä hyvitellem, mitä hyviä puolia kritiikin kohteessa toisaalta on. Tietyn lehden pilakuvasto kertoo liioitellun yksipuolisen historian eikä pyrikään laaja-alaiseen ymmärtämiseen. Myös pilahistorian kokonaisuus jää tällä tavalla kärjistetyksi, jos ei vastapuolella ole ollut omaa piirtäjää harjoittamassa vastakritiikkiä. Monesti pilapiirtäjiä on kuitenkin ollut eri ryhmäkuntien lehdillä, ja pilakuvaston historiasta tulee sen vuoksi yksisilmäisyydessään myös asioita useasta näkökulmasta liioitellen tarkastelevaa.

Pilahistoria on myös oppositiohistoriaa. Kuvasto kritikoii vallanpitäjiä ja päättäjiä - mitäpä mieltä muiden arvostelussa olisikaan. Jos piirroksen oma taustaryhmä on ollut esimerkiksi hallituksessa, hallituksen toimia ei ole pahemmin käsitelty. Myös presidentti hallituksen yhteistyökumppanina on tällöin voinut jäädä kritiikin ulkopuolelle. Tässä mielessä pilahistoria on myös strategista historiaa. Se ei kerro niinkään siitä, mitä on tapahtunut, vaan käsittelee asioita tarkoituksellisesti oman ryhmänsä eduksi.

Suomalainen yli 120-vuotias pilakuvasto on oikeastaan vain kerran todella riemuinnut, aina muulloin se on kuvannut asioita kritiikin kautta. Harvinainen poikkeus oli yksikamarisen eduskunnan toteutuminen 1906. Sitä kuvatessaan edes pilapiirtäjät eivät pystyneet pidättelemään voitonriemuaan. Sen sijaan esimerkiksi itsenäistyminen toteutui ristiriitaisissa tunnelmissa myös kuvastossa, eikä voitonriemua silloin kuviin juuri tullut.

Suomen pitkä matka moderniksi demokratiaksi

Kansainvälisestä pilapiirrosten historiasta kirjoittanut Robert Philippe on todennut, että pilapiirrostaide on elinvoimaisimmillaan kriisiaikoina. Hänen mukaansa kukoistus ajoittuu siihen kuuhuntaan, mikä liittyy modernien valtioiden, niiden rajojen ja poliittisten instituutioiden syntymiseen.

Pilapiirrosten mukaan Suomen kehittyminen moderniksi demokratiaksi kesti pilahistorian alusta 1990-luvulle asti. Kehityksen tiellä on ollut monenlaisia esteitä, joita kuvissa on kritikoitu.

Alun alkaen riippumattomuuden tiellä piirroksissakin tietysti oli suuri emämaa. 1800-luvun lopussa ja seuraavan vuosisadan alussa piirrosarvostelu kohdistui painokkaana venäläiseen nationalismiin ja suomalaisiin myöntyväisiin. Itse keisarille ei kuvissa julkisesti naurettu ennen kuin vallankumouksen jälkeen

1917. Piirroskriitikin kohteina olivat muun muassa venäläiset nationalistiset sanomalehdet, kenraalikuvernöörit N. I. Bobrikov ja F. A. Seyn sekä sensuuri, joka kahlitsi Venäjän arvostelua.

Sensuuria kritikoitiin piirroksissa erityisesti ensimmäisen venäläistämiskauden aikana 1898-1905. Sensuuri lakkautti pilalehti *Matti Meikäläisen* muun muassa juuri sopimattomaksi katsotun Venäjän-kriitikin vuoksi 1899. Toisen venäläistämiskauden aikana ainakin kaksi keisariperheen vastaiseksi tulkittua piirrosta johti vankilatuomioihin. Rangaistusta menivät kärsimään toisen piirroksen vuoksi sekä piirtäjä Eric Vasström että piirroksen julkaisseen pilalehti *Fyrenin* toimittaja Rafael Lindqvist. Toisessa tapauksessa, jossa majesteettirikokseksi julistettu piirros julkaistiin vasemmiston pilalehti *Kurikassa*, vankilaan lähti lehden vastaava toimittaja Albin Karjalainen.

Piirroksissa ei keisarivallan aikana näy niinkään se, mitä haluttiin kritikoita, vaan se, mitä sensuurista huolimatta voitiin arvostella. Kun Venäjän-kriitikkiä sensuroitiin, arvostelu - lähinnä ensimmäisen venäläistämiskauden aikana - kääntyi voimallisena suomalaisiin myöntäväisiin. Heitä edusti kuvastossa ennen muuta Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, joka joutui melkoisen piirrosryöpytyksen kohteeksi 1899. Yrjö-Koskista arvosteltiin esimerkiksi "Pietarin teiden kulkijana". Periaatteessa samasta asiasta, "Pietarin teiden kulkemisesta" - vaikka kyseessä oli silloin Moskovan tie - *Helsingin Sanomien* piirtäjä *Kari* Suomalainen ja myös *Suomen Sosialidemokraatin* piirtäjä *Stefan* (Tapani Kovanen) arvostelivat kymmeniä vuosia myöhemmin Kekkonsta.

Modernin valtion kehityksen tiellä olivat kuvastossa myös Venäjän tahtoa Bobrikovin jälkeen toteuttanut kaksikko, kenraalikuvernööri Seyn ja Venäjän pääministeri Stolypin, jotka piirrosten mukaan toisen venäläistämiskauden aikana tekivät Suomen poliittisen koneiston toiminnan tyhjäksi.

Ennen ja jälkeen kansalaissodan myös omat ja naapurin bolševikit yhtäältä kansanvallan vaatimuksillaan ja toisaalta vallankaappauspyrkimyksillään vaaransivat oikeistopiirrosten mukaan Suomen valtion kehittymisen. Vasemmistopiirrosten mielestä taas itsenäistymisen jälkeiset monarkiahaaveet vaaransivat kansanvaltaisen demokratian, ja 1930-luvulla kuvaston mukaan uhkasi diktatuuri niin oikeiston kuin vasemmiston suunnalta.

Itsenäisen valtion olemassaolo taas joutui kyseenalaiseksi kokonaan sotien aikana, ja ne poliittiset pilapiirroset, joita tuolloin julkaistiin, osallistuivat sodankäyntiin taistelutahtoa pönkittämällä, vihollisen heikkouksille nauramalla ja välttelemällä sisäpoliittisen eripuraa virittelyä. Varsinkin talvisodan piirroset kävivät omaa sotaansa tuomalla esiin vihollisen puutteita, sen armeijan kehnoutta ja taistelutahdon vähäisyyttä. Suomalaisten hyvyttä, kuntoisuutta ja yhtenäisyyttä ylistettiin kuvastossa.

Kekkonen demokratian esteenä

Liberaalin demokratian kehityksen tiellä sodan jälkeen olivat piirrosten mukaan edelleen itänaapurin pelko, Neuvostoliiton vaikutus Suomen sisäpoliittisiin ratkaisuihin ja uusi "myöntövyysmies" Urho Kekkonen. Valinnanmahdollisuus ja vaihtoehdot loistivat poissaolollaan piirrosten mukaan varsinkin 1960-luvun alussa ja 1973 poikkeuslain aikaan. Poikkeuslakia lopulta tosin kritikoitiin vain riippumattoman Helsingin Sanomien *Kari*. Puolueet menivät poikkeuslain taakse - eivätkä puoluelehtien piirtäjät voineet sahata omaa oksaansa.

Kuvien Kekkonen rakensi valtansa Neuvostoliiton uhan ja naapurijohtajan varaan. Hän kehitteli tilanteita, joissa jäi itse ainoaksi vaihtoehdoksi. Maalaisliiton yksinvalta 1950-1960-lukujen piirroksissa rikkoi sekin kuvakriitikin mukaan demokratian periaatteita nojautumalla Neuvostoliiton tukeen ja jättämällä opposition vaille huomiota. Tätä kritikoitiin ennen muuta *Kari*, mutta myös sosiaalidemokraattien *Stefan*.

Länsimaisiin periaatteisiin ei kuvaston mukaan myöskään sopinut 1970-luvulla Kekkonen "ruoskaparlamentarismi". Ruoska häivähti piirroksessa demokratian vastakohtana satunnaisesti myös Mauno Koiviston aikana 1980-luvulla. Sen jälkeen pakkovallan kritiikinä 1800-luvulta alkaen piirroksissa käytetty ruoska on hävinnyt kuvastosta.

1990-luvun alkupuolella Neuvostoliiton romahdettua esteet

liberaalin edustuksellisen demokratian toteutumisen tieltä näyttivät kuvaston Suomesta vihdoinkin poistuneen. EU-jäsenyyteen 1995 asti tosin viitattiin vielä vapaaehtoiseen sananvapauden rajoittamiseen itänaapurin vuoksi. Eikä itämääräily ihan kokonaan loppunut vielä EU-jäsenyyden jälkeenkään. Vielä 2000-luvullakin vanha teema pilkahti esiin pilapiirroksessa, jossa naurettiin presidentti Vladimir Putinin varoituksia, kun suomalaiset olivat uskaltaneet kysyä Karjalan palauttamisesta.

EU-jäsenyyden toteuduttua pilahistorian alusta asti jatkunut itänaapurikritiikki häveni, mutta sen tilalle kuvastoon pesiytyi uusi teema. Se liittyi EU-jäsenyyteen, joka piirrosten mukaan johti riippumattoman demokratian kaventumiseen taas sekkin. Tämä kritiikki liittyi kuitenkin 1990-luvulla piirroksissa tapahtuneeseen muutokseen, jossa pilakuvaston tärkeimmäksi teemaksi tuli markkinatalouden ylivalan arvostelu.

Vastakkaisuuksien historia

Aloitteleva suomalainen pilapiirros 1800-luvun loppupuolella sai aiheensa ennen muuta fennomaanien ja svekomaanien välisestä valtakamppailusta. Piirrosten mukaan kielitaistelussa ei ollut kysymys pelkästään kielestä, vaan siinä olivat vastakkain kokonaiset kulttuurit - talonpoikainen suomalainen kulttuuri ja herraskainen ruotsalainen virkamies-teollisuuskulttuuri. Kuvastosta välittyi voimakas väheksyntä, jota ruotsinmieliset kuvien mukaan osoittivat suomalaista talonpoikaisuutta kohtaan. Molemmat osapuolet syyttivät piirroksissa toisiaan itsekkyydestä.

Kuvaston toisena perusteemana kieliäistä ei ole kuitenkaan ollut yhtä näkyvästi esillä koko pilahistorian aikaa kuin itänaapuriin liittyvä kritiikki. 1930-luvun jälkeen piirtäminen kielirintamalla vaimeni, mutta ei kokonaan hävinnyt. Vielä vuoden 2000 piirroskuvastossa viitattiin ylioppilaskirjoitusten pakkoruotsiin.

Kuviin ovat tallentuneet myös punaisten ja valkoisten, köyhien ja rikkaiden, omistavan ja omistamattoman luokan väliset jyrkät ristiriidat. 1800-luvun lopulla piirroksiset suhtautuivat ensin hieman hapuilevasti uuteen poliittiseen liikkeeseen, joka vaati parannuksia työläisten asemaan. Mutta kun työväenliike muuttui sosialistiseksi ja sen riveistä nousi agitaattoreita, johtajia, vanhojen pilalehtien piirroksiset alkoivat löytää heissä paljon arvosteltavaa.

Piirroksiset kritikoivat muun muassa työväenliikkeen johtajavaltaisuutta ja massaliikeluonnetta käyttämällä sotapäällikkö- ja lammaslaumavertauskuvia. Kun tapahtumat etenivät kohti kansalaissotaa, porvaripiirroksissa kritikoitiin sosialistien harjoittamaa väkivaltaa, uhkailua ja rehvastelua. Vastapuolella piirrettiin porvarien ahneesta piittaamattomuudesta, suoranaisesta rosvoilusta ja omistamattoman luokan kohtaamasta epäoikeudenmukaisuudesta, nälästä ja kurjuudesta. Kansalaissodan pilalehti *Kurikan* piirros tulkitsi luokkasodaksi, jossa punnittiin, aletaanko Suomea johtaa papiston ja ylimystön vai torpparien ja köyhälistön etujen mukaan.

Kapitalistin ja työläisen vastakkaisuutta työläisen näkökulmasta piirsi ja piti kuvastossaan yllä erityisesti *Ilmari*, Ilmari Nykänen. Hän piirsi *Kansan Uutisiin* 1950-luvulta 1990-luvulle asti. Vuonna 1992 *Ilmarin* piirroksessa Neuvostoliiton romahdettua todettiin sitten jo toivottomana, että ihminen ei nykyisessä kehitysvaiheessaan kykene niin suurta solidaarisuutta edellyttävään malliin kuin sosialismi on.

Myös 1950-luvulta alkaen vaikuttaneen sosiaalidemokraattien piirtäjän *Stefanin* kuvien painotukset liittyivät kapitalisti-töyläinen -ristiriidan sijaan enemmänkin maalaisten ja kaupunkilaisten, tuottajan ja kuluttajan väliseen etujen vastakkaisuuteen. Hänen piirroksissaan kritikoitiin MTK:n kohtuutonta valtaa sekä maalaisliiton yhdessä MTK:n kanssa häikäilemättömästi järjestelemiä tukiaisia. Myös maalaisten ja kaupunkilaisten välinen kamppailu häveni kuvastosta 1990-luvulla. Piirrosten EU ei enää myöntänyt suomalaiselle maataloudelle niitä etuisuuksia, joita sille kuvaston mukaan oli siihen asti kahmittu.

Aatteen kantajasta poliitikoksi

Poliitikkojen kuvaamisessa tapahtui piirroksissa ratkaiseva muutos niiden runsaan sadan vuoden aikana, joina kuvia on suomalaislehdissä julkaistu. 1800-luvun ja vielä seuraavan vuosisadan alun piirrospoliitikot olivat ennen muuta aatteiden kantajia. Heidät piirrettiin tietyn aatteen edustajiksi, ja heidät tavallaan asetettiin kuvissa henkilökohtaiseen vastuuseen tuosta aatteestaan.

1960-luvulle mennessä piirrosten vakituisiksi esiintyjähahmoiksi kehittyivät puoluehahmot, mikä viesti puolueiden roolin kasvamisesta ja vakiintumisesta. 1800-luvulla puolueorganisaatiot eivät vielä olleet syntyneetkään, vaan aatteita edustivat niin piirroksissa kuin muutenkin lehtien päätoimittajat. 1950-luvulta alkaen piirrosten nimeltä tunnistettavat poliittikohahmot esitettiin ennen muuta puolueidensa - ei aatteiden - edustajina. Heille ei edes piirretty mitään henkilökohtaista vakaumusta, jota olisi kritikoitu. 1980-luvulle asti piirrospoliitikot olivat näin puolueidensa ilmentymiä.

Tämän jälkeen puolueiden merkityksen vähenemisestä viesti sekä puoluehahmojen poistuminen kuvanäyttämöltä että poliitikkojen uudenlainen käsittely. 1990-luvun pilapolitiikot eivät enää olleet leimallisesti puolueen, saati aatteen, edustajia. Heistä tuli pelkkiä "poliitikkoja", politiikan työläisiä, jotka harjoittavat politiikkaa ihmisen ja talouselämän välissä - piirrosten mukaan markkinatalouden ohjailemina.

Suomalaisen pilahistorian aikana erilaisten aatteiden ja myöhemmin niiden ajajiksi ryhmittyneiden puolueiden välisistä ristiriidoista on siis siirrytty tilanteeseen, jossa vastakkain on enää kaksi maailmankatsomusta. Maalaisten ja kaupunkilaisen, kapitalistin ja työläisen, hallitusvallan ja veronmaksajan, naisen ja miehen väliset ristiriidat ovat väistyneet. Tilalle on tullut markkinatalouden intressejä ajavan ja ihmisen tuottavuudesta riippumatonta tasa-arvoa vaativan maailmankatsomuksen välinen ristiriita. Pilapiirtäjät lähes poikkeuksetta ovat asettuneet puolustamaan humaania ajattelua markkinatalouden ylivaltaa vastaan.

Kritikoidessaan 2000-luvulle tultaessa politiikan häviämistä markkinatalouden pelisääntöjen alle pilapiirroksiset samalla puolustavat omaa asemaansa. Jos politiikka loppuu ja tilalle astuu silkkä markkinatalous, ei näillä pilapiirroksilla ole enää entistä rooliaan. Markkinatalous ei ole kansalle vastuussa niin kuin poliitikot, ja talous on myös sillä tavalla kasvotonta, ettei sen koneistosta löydy edes ketään kuvassa arvosteltavaksi.

KIRJALLISUUTTA

Desbarats, Peter & Terry Mosher (1979): *The Hecklers. A History of Canadian Political Cartooning and Cartoonist's History of Canada.* Toronto: McClelland and Stewart Limited.

Jones, Michael Wynn & Tom Stacey (1971): *The Cartoon History of Britain.*

Laurin, Carl G. (1910): *Skämtbilden.* Stockholm.

Philippe, Robert (1982): *Political Graphics. Art as a weapon.* New York: Abbeville Press.

Rantanen, Mika (1996): Luokkaviha heräävässä horroksessa vuoden 1916 poliittisissa pilapiirroksissa. *Kuva ja historia*, 25-41. Turun historiallinen arkisto.

Uino, Ari (1986): Kurikka - palanen työväenlehdistön historiaa. *Haik* 4/1986.

Uino, Ari (1991): Pilalehtien monenkirjava sukupuu. *Suomen lehdistön historia* 8, 293-364.

Ylönen, Marja (1995): Karin suomalainen. *Pilapiirroksiset suomalaisuuden legitimointina. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 468.* Tampereen yliopisto.

Kirjoittaja on fil. tri ja tutkija. Kirjoitus perustuu esitelmään Tieteellisten seurain valtuuskunnan luentosarjassa Turun kirjamessuilla 6.10. Teemaa käsitellään laajemmin hänen marraskuussa ilmestyneessä teoksessaan "Pilahistoria. Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle" (SKS).

